

Матвєєв Микола Дмитрович

кандидат біологічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний,
університет імені Івана Огієнка,
matveevmd@ukr.net,
ORCID: 0000-0001-9641-1653

Тарасенко Мар'ян Олексійович

кандидат біологічних наук,
Хмельницький національний університет,
lanius@meta.ua,
ORCID: 0000-0002-5223-3848

ОРНІТОФАУНА НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «МАЛЕ ПОЛІССЯ»

Національний природний парк «Мале Полісся» був створений у 2013 р. Підведені підсумки інвентаризації орнітофауни та подані дані стосовно сучасного стану орнітофауни НПП «Мале Полісся». За період дослідження було зареєстровано 153 види птахів, з яких частка гніздових і перелітних видів птахів становить 49,0%; частка гніздових і осілих – 24,%; частка залітних – 18,4%; частка пролітних – 4,6% і частка зимуючих видів – 3,9%. На території природного парку переважають птахи лісового комплексу (41,8% від загальної кількості видів), водно-болотного (28,7%) і чагарниково-узлісно-рідколісного (16,3%) орнітокомплексів. Найбільш чисельними є групи птахів, що зустрічаються поодинокі чи в малій кількості – 28,8%; зустрічається рідко – 26,1%; зустрічається іноді (до 10 зустрічей на рік) – 25,5%, що є характерним для малотрансформованих природних екосистем. НПП «Мале Полісся» відіграє важливу роль у збереженні рідкісних видів птахів: 19 видів птахів занесені до Червоної книги України (12,4%), 147 видів – до Додатків Бернської конвенції (96,1%), 57 видів – до Додатків Боннської конвенції (37,3%), 33 види – до Додатків Вашингтонської конвенції (21,6%). До Червоного списку Хмельницької області включені 27 видів (17,6%) орнітофауни парку.

Ключові слова: орнітофауна; Національний природний парк «Мале Полісся»; видовий склад птахів; рідкісні види птахів.

Постановка проблеми. Аналіз останніх публікацій

Національний природний парк (НПП) «Мале Полісся» був створений Указом Президента України в 2013 році. Він розташований на території Шепетівського району (на момент створення – Ізяславський та Славутський райони) Хмельницької області [15].

Створення природного парку було обумовлено необхідністю збереження малополіських лісових природних комплексів, унікальних типів боліт із реліктами та видами рослин із диз'юнктивними ареалами (шейхцерія болотна *Scheuchzeria palustris*, осоки богемська *Carex bohemica* і Девелова *C. davalliana*, коручка болотна *Eriopactis palustris*, верба чорнична *Salix myrtilloides* та ін.) [18, 23], рідкісних видів рослин і тварин [12, 24], а також захисту водотоків, що живлять водосховище Хмельницької АЕС.

Загальна площа природного парку становить 8762,7 га. Лісокористувачами є ДП «Ізяславське лісове господарство» і ДП «Славутське лісове господарство». За зонуванням території НПП «Мале Полісся», заповідна зона включає 676,3 га, зона регульованої рекреації – 2541,8 га, зона стаціонарної рекреації – 6,3 га та господарська зона – 5538,3 га [18].

Згідно з Біогеографічним районуванням України, територія НПП «Мале Полісся» знаходиться у Верхньослучанському біогеографічному районі Центральноподільського округу Люблінно-Волино-Подільської підпровінції Центральноєвропейської провінції Широколистянолісової підзони Неморальної лісової зони [21].

Дослідження орнітофауни Малеого Полісся здійснювалися періодично і з великими перервами [13, 16], не охоплювали всі систематичні групи [20]. На початок 90-х рр. ХХ ст. практично були відсутні дані про орнітофауну території сучасного НПП «Мале Полісся».

Переважає більшість публікацій щодо орнітофауни цього природного парку пов'язана з проведенням досліджень для обґрунтування необхідності створення природного парку (з початку 1990-х рр.), які містять попередні дані про орнітофауну [1, 7, 8, 9], та за часи його функціонування (з 2013 р.) [4, 17]. Ці роботи присвячені характеристиці окремих об'єктів ПЗФ [6], рідкісним видам птахів і питанням збереження орнітофауни загалом [10, 12], загальній характеристиці зимової орнітофауни [11]. Більшість цих публікацій є тезами доповідей на конференціях і не містять повного обсягу інформації про орнітофауну регіону. Це обумовлює необхідність в узагальненні даних про склад орнітофауни та формування оцінки ролі НПП «Мале Полісся» у збереженні рідкісних видів птахів і біорізноманіття Малого Полісся.

Мета. Підведення підсумків інвентаризації орнітофауни з характеристикою її сучасного стану та рідкісних видів птахів на території Національного природного парку «Мале Полісся» (Хмельницька область).

Матеріали та методи дослідження

Матеріал роботи був зібраний на території НПП «Мале Полісся» протягом 1993-2021 рр. в усіх типах екосистем на постійних та одноразових маршрутах, на пунктах спостережень за міграцією птахів і під час обстеження певних районів. Проаналізовані матеріали музейних колекцій Державного природознавчого музею НАН України (ЛДПМ, м. Львів), Зоологічного музею Львівського національного університету імені І. Франка, Національного науково-природничого музею НАН України (ННПМ, м. Київ) [15], Хмельницького обласного краєзнавчого музею.

Дослідження видового складу та чисельності птахів здійснювалось шляхом візуальних спостережень та за допомогою загальноприйнятих методик обліків птахів [3, 19, 25] із використанням картографування гнізд і фотографування. Якісна оцінка стану чисельності птахів подана згідно критеріїв, запропонованих для ІВА [14].

Спостереження за птахами здійснювалося за допомогою біноклів. Для фотографування птахів використовували фотоапарат Canon EOS 350D та змінні об'єктиви.

Результати та їх обговорення

Особливістю НПП «Мале Полісся» є мала розораність і велика лісистість території – частка лісових біотопів становить 95,2% загальної площі; болота займають 2,2%, водні об'єкти – 0,8%; будови та споруди – 0,2%; траси – 0,4%; землі сільськогосподарського призначення складають лише 1,2% [18].

Територією природного парку протікає річка Гнилий Ріг із небагатьма притоками та спрямленим руслом у нижній течії, а також частково межує річка Горинь. Озера («Святе», «Голубі озера», «Теребіжі») сконцентровані переважно в східній частині парку.

На території парку відмічені осередки лісової, лучної, болотної, водної та прибережно-водної рослинності. Переважає лісова рослинність: домінують дубово-соснові ліси, значна участь соснових лісів та культури сосни звичайної (*Pinus sylvestris*); трапляються ділянки дубових лісів; невеликі площі займають грабово-дубові, а також похідні від цих лісів; на незначних площах зростають чорновільшняки та ліси з участю берези повислої (*Betula pendula*). Найбільш поширеними серед соснових лісів парку є зеленомохові та чорницево-зеленомохові, на більш знижених елементах рельєфу – чорницеві угруповання [2].

Загальна площа боліт незначна, проте наявні всі типи боліт східної частини Малого Полісся: евтрофні болота пов'язані переважно із заплавами, мезотрофні та оліготрофні – із заростаючими озерами, на яких утворюють плави [18].

Переважають болотисті та торф'яні луки типового ценотичного та флористичного складу [2].

Різноманітність біотопів території НПП «Мале Полісся» сприяє різноманіттю різних екологічних груп птахів. На території природного парку зареєстровано 153 види птахів, що є представниками п'яти орнітологічних комплексів. Закономірним є переважання птахів лісового комплексу (41,8% від загальної кількості видів). Субдомінантними є водно-

болотний (28,7%) і чагарниково-узлісно-рідколісний (16,3%) орнітокомплекси. Найменше представлені орнітокомплекс лучний (8,5%) і синантропний (4,7%), представники останнього переважно залітають в межі парку із суміжних населених пунктів (табл. 1).

За характером перебування на території НПП «Мале Полісся» домінують групи гніздових і перелітних видів птахів (49,0%), субдомінантами є гніздові та осілі види (24,%). Третя за кількістю видів є група залітних птахів (18,4%), які прилітають переважно для пошуку їжі із суміжних біотопів чи районів, де гніздяться. Незначними за кількістю видів є групи пролітних (4,6%) і зимуючих видів (3,9%).

Таблиця 1

Характеристика орнітофауни НПП «Мале Полісся»

Вид	Комплекс	Характер перебування	Характеристика чисельності	Червона книга України	Червоний список Хмельницької області	Берська конвенція	Боннська конвенція	Вашингтонська конвенція
<i>Podiceps grisegena</i>	В-Б	Г, П	Е	ВР	-	2	2	-
<i>Podiceps cristatus</i>	В-Б	Г, П	Е	-	-	3	-	-
<i>Botaurus stellaris</i>	В-Б	Г, П	D	-	+	2	-	-
<i>Ixobrychus minutus</i>	В-Б	Г, П	D	-	+	2	2	-
<i>Nycticorax nycticorax</i>	В-Б	Г, П	D	-	-	2	-	-
<i>Ardea alba</i>	В-Б	Зл	Е	-	-	2	2	-
<i>Ardea cinerea</i>	В-Б	Зл	D	-	-	3	-	-
<i>Ciconia ciconia</i>	В-Б	Зл	D	-	-	2	2	-
<i>Ciconia nigra</i>	Лс	Г, П	В	РД	+	2	2	2
<i>Cygnus olor</i>	В-Б	Зл	D	-	-	3	1, 2	-
<i>Anas platyrhynchos</i>	В-Б	Г, П	A	-	-	3	1, 2	-
<i>Anas querquedula</i>	В-Б	Г, П	D	-	-	3	1, 2	-
<i>Aythya ferina</i>	В-Б	Г, П	D	-	-	3	1, 2	-
<i>Pandion haliaetus</i>	Лс	Зл	Е	ЗК	+	2	1, 2	2
<i>Pernis apivorus</i>	Лс	Зл	Е	-	+	2	1, 2	2
<i>Milvus migrans</i>	Лс	Зл	Е	ВР	+	2	1, 2	2
<i>Accipiter gentilis</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	1, 2	2
<i>Accipiter nisus</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	1, 2	2
<i>Circus pygargus</i>	Лч	Пр	Е	ВР	+	2	1, 2	2
<i>Circus cyaneus</i>	Лч	Пр	Е	РД	-	2	1, 2	2
<i>Circus aeruginosus</i>	В-Б	Г, П	D	-	-	2	1, 2	2
<i>Buteo lagopus</i>	Лч	Зм	D	-	-	2	1, 2	2
<i>Buteo buteo</i>	Лс	Г, П	A	-	-	2	1, 2	2
<i>Circaetus gallicus</i>	Лс	Г, П	D	РД	+	2	1, 2	2
<i>Hieraaetus pennatus</i>	Лс	Зл	Е	РД	+	2	1, 2	2
<i>Aquila pomarina</i>	Лс	Г, П	Е	РД	+	2	1, 2	2
<i>Aquila clanga</i>	Лс	Пр	Е	РД	-	2	1, 2	2
<i>Haliaeetus albicilla</i>	В-Б	Пр	Е	РД	+	2	1, 2	1
<i>Falco vespertinus</i>	Ч	Зл	Е	-	+	2	1, 2	2
<i>Falco tinnunculus</i>	Ч	Зл	D	-	-	2	1, 2	2
<i>Falco peregrinus</i>	Ч	Зм	Е	РД	-	2	1, 2	1
<i>Tetrastes bonasia</i>	Ч	Г, О	В	ВР	+	3	-	-
<i>Perdix perdix</i>	Лч	Г, П	В	-	+	3	-	-
<i>Coturnix coturnix</i>	Лч	Г, П	Е	-	-	3	2	-
<i>Grus grus</i>	В-Б	Г, П	D	РД	+	2	1, 2	2
<i>Rallus aquaticus</i>	В-Б	Г, П	Е	-	-	3	-	-
<i>Porzana porzana</i>	В-Б	Г, П	Е	-	-	2	2	-
<i>Crex crex</i>	Лч	Г, П	В	-	+	2	-	-
<i>Gallinula chloropus</i>	В-Б	Г, П	В	-	-	3	-	-
<i>Fulica atra</i>	В-Б	Г, П	В	-	-	3	2	-
<i>Vanellus vanellus</i>	В-Б	Г, П	В	-	-	3	2	-

Вид	Комплекс	Характер перебування	Характеристика чисельності	Червона книга України	Червоний список Хмельницької області	Бернська конвенція	Боннська конвенція	Вашингтонська конвенція
<i>Charadrius dubius</i>	В-Б	Г, П	В	-	-	2	2	-
<i>Tringa ochropus</i>	В-Б	Г, П	D	-	-	2	1, 2	-
<i>Tringa glareola</i>	В-Б	Пр	Е	-	-	2	1, 2	-
<i>Actitis hypoleucos</i>	В-Б	Пр	Е	-	-	2	1, 2	-
<i>Philomachus pugnax</i>	В-Б	Пр	D	-	-	3	1, 2	-
<i>Gallinago-gallinago</i>	В-Б	Г, П	В	-	-	3	1, 2	-
<i>Scolopax rusticola</i>	Лч	Г, П	D	-	-	3	1, 2	-
<i>Larus ridibundus</i>	В-Б	Зл	В	-	-	3	-	-
<i>Larus canus</i>	В-Б	Зл	Е	-	-	3	-	-
<i>Chlidonias hybrida</i>	В-Б	Зл	В	-	-	2	-	-
<i>Chlidonias niger</i>	В-Б	Зл	Е	-	+	2	2	-
<i>Sterna hirundo</i>	В-Б	Зл	В	-	-	2	2	-
<i>Columba palumbus</i>	Лс	Г, П	А	-	-	-	-	-
<i>Columba oenas</i>	Лс	Г, П	D	ВР	+	3	-	-
<i>Streptopelia turtur</i>	Лс	Г, П	D	-	-	3	-	-
<i>Cuculus canorus</i>	Лс	Г, П	А	-	-	3	-	-
<i>Asio otus</i>	Лс	Г, О	D	-	-	2	-	2
<i>Strix aluco</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	-	2
<i>Athene noctua</i>	Лс	Г, О	Е	-	-	2	-	2
<i>Apus apus</i>	Ч	Зл	В	-	-	3	-	-
<i>Caprimulgus europaeus</i>	Лс	Г, П	А	-	+	2	-	-
<i>Upupa epops</i>	Ч	Г, П	В	-	-	2	-	-
<i>Alcedo atthis</i>	В-Б	Г, О	D	-	-	2	-	-
<i>Merops apiaster</i>	Ч	Зл	D	-	-	2	2	-
<i>Junx torquilla</i>	Лс	Г, П	А	-	-	2	-	-
<i>Picus viridis</i>	Лс	Г, О	D	ВР	-	2	-	-
<i>Picus canus</i>	Лс	Г, О	D	-	-	2	-	-
<i>Dryocopus martius</i>	Лс	Г, О	В	-	+	2	-	-
<i>Picoides tridactylus</i>	Лс	Зл	Е	ВР	-	2	-	-
<i>Dendrocopos major</i>	Лс	Г, О	А	-	-	2	-	-
<i>Dendrocopos medius</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	-	-
<i>Dendrocopos minor</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	-	-
<i>Riparia riparia</i>	В-Б	Зл	В	-	-	2	-	-
<i>Hirundo rustica</i>	С	Зл	В	-	-	2	-	-
<i>Delichon urbica</i>	С	Зл	В	-	-	2	-	-
<i>Galerida cristata</i>	ЛЧ	Г, П	Е	-	+	2	-	-
<i>Lulula arborea</i>	Ч	Г, П	D	-	-	3	-	-
<i>Alauda arvensis</i>	ЛЧ	Г, П	В	-	-	3	-	-
<i>Anthus pratensis</i>	ЛЧ	Г, П	D	-	-	2	-	-
<i>Anthus trivialis</i>	Ч	Г, П	А	-	-	2	-	-
<i>Motacilla flava</i>	ЛЧ	Г, П	D	-	-	2	-	-
<i>Motacilla citriola</i>	ЛЧ	Г, П	D	-	-	2	-	-
<i>Motacilla alba</i>	ЛЧ	Г, П	В	-	-	2	-	-
<i>Lanius collurio</i>	Ч	Г, П	А	-	-	2	-	-
<i>Lanius excubitor</i>	Ч	Г, О	Е	РД	+	2	-	-
<i>Oriolus oriolus</i>	Лс	Г, П	А	-	-	2	-	-
<i>Sturnus vulgaris</i>	Лс	Г, П	А	-	-	-	-	-
<i>Garrulus glandarius</i>	Лс	Г, О	В	-	-	-	-	-
<i>Pica pica</i>	Ч	Г, О	D	-	-	-	-	-
<i>Corvus frugilegus</i>	С	Зл	С	-	-	-	-	-
<i>Corvus cornix</i>	В-Б	Зл	Е	-	-	-	-	-
<i>Corvus corax</i>	Лс	Г, О	В	-	-	3	-	-
<i>Troglodytes troglodytes</i>	Ч	Г, О	А	-	-	2	-	-
<i>Bombycilla garrulus</i>	Лс	Зм	С	-	-	2	-	-

Вид	Комплекс	Характер перебування	Характеристика чисельності	Червона книга України	Червоний список Хмельницької області	Бернська конвенція	Боннська конвенція	Вашингтонська конвенція
<i>Locustella luscinioides</i>	В-Б	Г, П	В	-	-	2	-	-
<i>Locustella fluviatilis</i>	В-Б	Г, П	D	-	+	2	-	-
<i>Locustella naevia</i>	В-Б	Г, П	D	-	+	2	-	-
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	В-Б	Г, П	В	-	-	2	-	-
<i>Acrocephalus palustris</i>	В-Б	Г, П	Е	-	-	2	-	-
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	В-Б	Г, П	D	-	-	2	-	-
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	В-Б	Г, П	В	-	-	2	-	-
<i>Hippolais icterina</i>	Лс	Г, П	D	-	+	2	-	-
<i>Sylvia nisoria</i>	Ч	Г, П	В	-	-	2	-	-
<i>Sylvia atricapilla</i>	Ч	Г, П	А	-	-	2	-	-
<i>Sylvia borin</i>	Ч	Г, П	D	-	-	2	-	-
<i>Sylvia communis</i>	Ч	Г, П	D	-	-	2	-	-
<i>Sylvia curruca</i>	Ч	Г, П	Е	-	-	2	-	-
<i>Phylloscopus trochilus</i>	Лс	Г, П	А	-	-	2	-	-
<i>Phylloscopus collybita</i>	Лс	Г, П	А	-	-	2	-	-
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	Лс	Г, П	А	-	-	2	-	-
<i>Regulus regulus</i>	Лс	Г, О	D	-	-	2	-	-
<i>Regulus ignicapillus</i>	Лс	Зл	Е	НО	-	2	-	-
<i>Ficedula hypoleuca</i>	Лс	Г, П	Е	-	-	2	2	-
<i>Ficedula albicollis</i>	Лс	Г, П	В	-	-	2	2	-
<i>Ficedula parva</i>	Лс	Г, П	Е	-	+	2	2	-
<i>Muscicapa striata</i>	Лс	Г, П	В	-	-	2	2	-
<i>Saxicola rubetra</i>	Лч	Г, П	Е	-	-	2	2	-
<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	С	Г, П	D	-	-	2	2	-
<i>Phoenicurus ochruros</i>	С	Зл	Е	-	-	2	2	-
<i>Erithacus rubecula</i>	Лс	Г, П	А	-	-	2	2	-
<i>Luscinia luscinia</i>	Лс	Г, П	А	-	-	2	2	-
<i>Luscinia svecica</i>	В-Б	Г, П	Е	-	+	2	2	-
<i>Turdus pilaris</i>	Лс	Г, О	С	-	-	3	2	-
<i>Turdus merula</i>	Лс	Г, П	А	-	-	3	2	-
<i>Turdus iliacus</i>	Лс	Г, П	Е	-	-	3	2	-
<i>Turdus philomelos</i>	Лс	Г, П	А	-	-	3	2	-
<i>Turdus viscivorus</i>	Лс	Г, О	В	-	-	3	2	-
<i>Agithalos caudatus</i>	Лс	Г, О	В	-	-	3	-	-
<i>Remiz pendulinus</i>	В-Б	Г, П	D	-	-	2	-	-
<i>Poecile palustris</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	-	-
<i>Poecile montanus</i>	Лс	Г, О	D	-	-	2	-	-
<i>Periparus ater</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	-	-
<i>Lophophanes cristatus</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	-	-
<i>Cyanistes caeruleus</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	-	-
<i>Parus major</i>	Лс	Г, О	А	-	-	2	-	-
<i>Sitta europaea</i>	Лс	Г, О	А	-	-	2	-	-
<i>Certhia familiaris</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	-	-
<i>Passer montanus</i>	С	Г, О	В	-	-	3	-	-
<i>Fringilla coelebs</i>	Лс	Г, П	А	-	-	3	-	-
<i>Fringilla montifringilla</i>	Ч	Зм	Е	-	-	3	-	-
<i>Serinus serinus</i>	С	Зл	Е	-	-	2	-	-
<i>Carduelis chloris</i>	Лс	Г, О	А	-	-	2	-	-
<i>Spinus spinus</i>	Лс	Зм	С	-	-	2	-	-
<i>Carduelis carduelis</i>	Ч	Г, О	В	-	-	2	-	-
<i>Acanthis cannabina</i>	Ч	Г, О	В	-	-	2	-	-
<i>Acanthis flammea</i>	Ч	Зл	Е	-	-	2	-	-
<i>Acanthis flavirostris</i>	Ч	Зл	Е	-	-	2	-	-
<i>Loxia curvirostra</i>	Лс	Зл	Е	-	-	2	-	-
<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	Лс	Зм	С	-	-	3	-	-

Вид	Комплекс	Характер перебування	Характеристика чисельності	Червона книга України	Червоний список Хмельницької області	Бернська конвенція	Боннська конвенція	Вашингтонська конвенція
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	Лс	Г, О	В	-	-	2	-	-
<i>Emberiza citrinella</i>	Ч	Г, О	А	-	-	2	-	-
<i>Emberiza schoeniclus</i>	В-Б	Г, П	Д	-	-	2	-	-

Примітки:

Орнітокомплекс: В-Б – водно-болотний; Лс – лісовий; Лч – лучний; Ч – чагарників, узлісь, рідколісся; С – синантропний;

Статус перебування: Г – гніздовий; П – перелітний; Пр – пролітний; Л – літучий; Зм – зимуючий; Зл – залітний; О – осілий;

Характеристика чисельності: А – зустрічається у великій кількості; В – зустрічається поодинокі чи в малій кількості; С – зустрічається часто, але не завжди; Д – зустрічається іноді (до 10 зустрічей на рік); Е – зустрічається рідко (менше 10 зустрічей на 2-3 роки);

Категорії Червоної книги України (2009, 2021) [22]: НО – неоцінені; РД – рідкісні; ВР – вразливі; Зк – зникаючі.

Характеризуючи чисельність, слід зазначити, що переважають групи птахів категорії В (зустрічаються поодинокі чи в малій кількості) – 28,8%, категорії Е (зустрічається рідко) – 26,1% і категорії Д (зустрічається іноді) – 25,5%. Численні види категорії А становлять лише 16,6% від загальної кількості видів, що є характерним для малотрансформованих природних екосистем. Птахи категорії С (зустрічається часто, але не завжди), що переважно прилітають на зимівлю, найменше представлені в орнітофауні природного парку – 3,3%.

Одним із завдань природного парку є збереження рідкісних видів тварин. Охоронні статуси різного рівня мають 147 видів птахів (96,1% від загальної кількості видів, що зареєстровані на території НПП «Мале Полісся»), зокрема: 19 видів птахів занесені до Червоної книги України (2021) (12,4% від загальної кількості видів), 147 видів – до Додатків Бернської конвенції (96,1%), 57 видів – до Додатків Боннської конвенції (37,3%), 33 види – до Додатків Вашингтонської конвенції (21,6%). До Червоного списку Хмельницької області [5] включені 27 видів (17,6%) орнітофауни парку (табл. 1).

Аналіз раритетної компоненти орнітофауни показав цінність біотопів НПП «Мале Полісся»: 47,1% від загальної кількості видів птахів включені до одного охоронного списку; 31,4% видів – до 2-х охоронних списків; 8,5% видів – до 3-х охоронних списків; 3,3% видів – до 4-х охоронних списків; 5,9% видів – до 5-ти охоронних списків. Тільки 3,8% видів не включені до охоронних списків різного рівня (рис. 1).

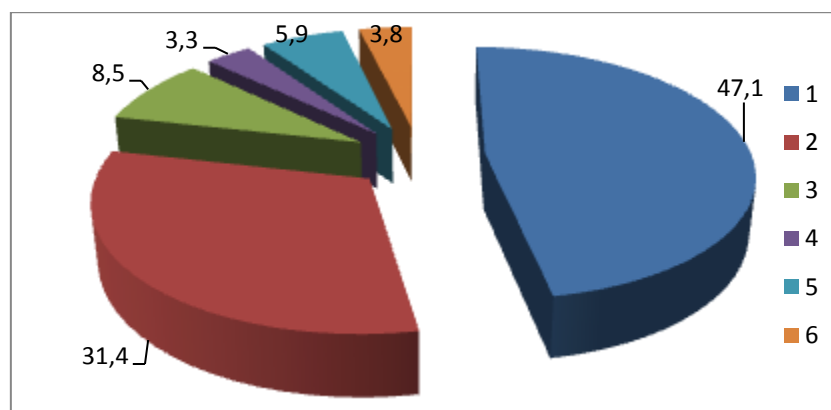

Рис. 1. Частка видів (% від загальної кількості видів) орнітофауни НПП «Мале Полісся», що включені до охоронних списків

Примітка: частка видів, що включені: 1 – до одного охоронного списку; 2 – до 2-х охоронних списків; 3 – до 3-х охоронних списків; 4 – до 4-х охоронних списків; 5 – до 5-ти охоронних списків; 6 – не включені до охоронних списків.

Висновки

Не зважаючи на переважання лісових біотопів, Національний природний парк «Мале Полісся» сприяє поширенню 153 видів птахів, що належать до різних екологічних груп. Найважливішу роль в орнітологічному різноманітті відіграють лісовий і водно-болотний комплекси. Найбільшу роль у функціонуванні орнітокомплексу природного парку відіграють гніздові перелітні і осілі види птахів. НПП «Мале Полісся» сприяє збереження великої кількості видів птахів, що занесені до охоронних списків різного рівня, а також збереженню біорізноманіття Малого Полісся загалом. Проте важливою задачею для цього природного парку є розробка програми моніторингу орнітофауни та її реалізація.

Список використаної літератури

1. Андрієнко Т.Л., Білик Р.Г., Казимірова Л.П., Матвеев М.Д., Юглічек Л.С. Національний природний парк «Мале Полісся»: нариси до створення. Кам'янець-Подільський: Вид-во ПП Мошинського В.С. 2011. 98 с.
2. Андрієнко Т.Л., Юглічек Л.С. Рослинність національного природного парку «Мале Полісся». *Наук. записки Тернопільського нац. пед. ун-ту. Серія Біологія*. 2016. №2 (66). С. 6–13.
3. Гузий А.И. Методы учетов птиц в условиях леса. *Обліки птахів: підходи, методики, результати: Матеріали школи по уніфікації методів обліків птахів у заповідниках України*. Львів-Київ. 1997. С. 55–57.
4. Заповідні перлини Хмельниччини. Хмельницький: ПАВФ «Інтрада». 2006. 220 с.
5. Казимірова Л.П., Білик Р.Г., Матвеев М.Д., Новак В.О. Види рослин і тварин, що охороняються в області. *Екологічна освіта на Хмельниччині*. Кам'янець-Подільський. 2001. С. 156–169.
6. Матвеев М.Д. Орнітофауна заказника «Озеро Святе» та навколишніх територій. *Національні природні парки в екологічній мережі України (до створення в зоні Малого Полісся Хмельницької області Національного природного парку «Озеро Святе»): Зб. наук. праць за матер. Всеукр. наук.-практ. конф.* Кам'янець-Подільський: Пр. вид-во «ОПОМ». 2001. С. 24–27.
7. Матвеев М.Д. Фауна. «Мале Полісся» – проєктований національний природний парк України (Хмельницька обл.). Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський. 2007. С. 23–27.
8. Матвеев М.Д. Охорона та збереження орнітофауни Малого Полісся. *Навколишнє середовище і здоров'я людини: матеріали Міжнародної наукової конференції*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. 2008. С. 201–209.
9. Матвеев М.Д. Орнітофауна Малополюського Погориння та шляхи її охорони. *Ландшафтне та біологічне різноманіття Малополюського Погориння в умовах зростаючого антропогенного впливу (екологічні та природоохоронні аспекти): матеріали регіональної науково-практичної конференції «Екологія Малополюського Погориння в умовах зростаючого антропогенного впливу»*. Славута. 2011. С. 58.
10. Матвеев М.Д., Тарасенко М.О., Мартинюк В.Ю., Дребет М.В. Сучасний стан та перспективи подальших досліджень фауни Національного природного парку «Мале Полісся». *Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Досвід та перспективи розвитку об'єктів природно-заповідного фонду Хмельниччини, до 5-ї річниці Національного природного парку «Мале Полісся»*. Кам'янець-Подільський: Друкарня ТОВ «Каліграф». 2018. С. 80–84.
11. Матвеев М.Д., Тарасенко М.О. Зимова орнітофауна НПП «Мале Полісся». *Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Досвід та перспективи розвитку об'єктів природно-заповідного фонду Хмельниччини, до 5-ї річниці Національного природного парку «Мале Полісся»*. Кам'янець-Подільський: Друкарня ТОВ «Каліграф». 2018. С. 83–87.
12. Матвеев М.Д., Тарасенко М.О. Рідкісні види птахів Національного природного парку «Мале Полісся». *Матеріали міжнародної зоологічної конференції «Фауна України на межі ХХ–ХХІ ст. Стан і біорізноманіття екосистем природоохоронних територій», присвяченої 220 річниці від дня народження О. Завадського*. Львів. СПОЛОМ. 2019. С. 109–110.
13. Новак В.О. Поширення рідкісних видів птахів на півночі Хмельницької області. *Велика Волинь: минуле й сучасне: Матер. 4-ї Міжнар. наук. краснавчої конф.* Хмельницький-Ізяслав-Шепетівка. 1994. С. 649–651.
14. Осадча О., Лук'янчук З. Посібник з охорони та управління ІВА територіями. К. 2006. 130 с.
15. Пекло А.М. Каталог колекцій зоологічного музею ННПМ НАН України. Київ. 1997. Вып. 1. 43 с.
16. Портенко Л.А. Очерк фауны птиц Подольской губернии. *Бюлетень Моск. об-ва испыт. природы. Биология*. 1928. Т. 37. Вып. 1-2. С. 82–204.
17. Природа унікального краю – Малого Полісся. Кам'янець-Подільський: вид-во ПП Мошинського В.С. 2010. 252 с.
18. Проект організації території Національного природного парку «Мале Полісся», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів. Київ. 2020. 286 с.

19. Равкин Ю.С. К методике учета птиц в лесных ландшафтах. *Природа очагов клещевого энцефалита на Алтае (Северо-Восточная часть)*. Новосибирск: Наука. 1967. С. 66–75.
20. Стадницький І.М. Посмітюха на заході Малого Полісся. *Проблеми вивчення та охорони птахів. Матеріали VI наради орнітологів Західної України*. Львів-Чернівці. 1995. С. 45–48.
21. Удра І.Х. Біогеографічне районування території України. *Укр. геогр. журн.* 1997. №4. С. 28–34.
22. Червона книга України. Тваринний світ. К.: Глобалконсалтинг. 2009. 600 с.
23. Юглічек Л.С. Нові місцезнаходження рідкісних гігрофітних видів у східній частині Малого Полісся. *Укр. ботан. журн.* 2001. Т. 58. № 1. С. 40–47.
24. Юглічек Л.С., Сасюк А.В., Белінська М.М., Більовський О.А. Мнюх О.В. Характеристика місцезростань рідкісних видів рослин НПП «Мале Полісся». *Подільські читання: унікальні об'єкти природи і суспільної сфери Поділля; регіональні особливості інтеграції економічних і соціальних напрямків їх розвитку як умова ефективного збереження. Зб. наук. праць Міжнародної науково-практичної конференції*. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня-Рута». 2016. С. 246–250.
25. Järvinen O., Väisänen R.A. Line transect method: a standard fieldwork. *Polish ecological studies*. 1977. 3 (4). P. 11–15.

References

1. Andrienko, T.L., Bilyk, R.G., Kazimirova, L.P., Matvieiev, M.D., Yuglichek, L.S. (2011). National Nature Park "Male Polissya": sketches for creation. Kamianets-Podilskyi: View of PP Moshinsky V.S. 98 (in Ukr).
2. Andrienko, T.L., & Yuglichek, L.S. (2016). Vegetation of the Male Polissya National Nature Park. *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho ped. universytetu. Seriya Biologiya [Science notes of the Ternopil National ped. University. Series Biology]*. 2 (66). 6–13 (in Ukr).
3. Guziy, A.I. (1997). Methods of counting birds in forest conditions. *Oblyky ptakhiv: pidkhody, metody, rezul'taty: Materialy shkoly z unifikatsiyi metodyk oblyku ptakhiv u zapovidnykakh Ukrayiny [Bird records: approaches, methods, results: Materials of the school on the unification of methods of bird records in nature reserves of Ukraine]*. Lviv-Kyiv. 55–57 (in Ukr).
4. Protected pearls of Khmelnytskyi region. (2006). Khmelnytskyi: PAVF "Intrada". 220 (in Ukr).
5. Kazimirova, L.P., Bilyk, R.G., Matvieiev, M.D., Novak, V.O. (2001). Species of plants and animals protected in the region. *Ekolohichna osvita v Khmel'nyts'kiy oblasti [Ecological education in Khmelnytskyi region]*. Kamianets-Podilskyi. 156–169 (in Ukr).
6. Matvieiev, M.D. (2001). Bird fauna of the reserve "Holy Lake" and surrounding areas. *Natsional'ni pryrodni parky v ekolohichnyy merezhi Ukrayiny (do stvorenniya natsional'noho pryrodnoho parku «Svyate ozero» v zoni Maloho Polissya Khmel'nyts'koyi oblasti): zb. naukovykh prats' za materialamy Vseukrayins'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi [National natural parks in the ecological network of Ukraine (before the establishment of the "Holy Lake" National Natural Park in the Male Polissya zone of the Khmelnytskyi region): Coll. of science papers based on the materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference]*. Kamianets-Podilskyi: Ave. type-in "Oiyum". 24–27 (in Ukr).
7. Matvieiev, M.D. (2007). Fauna. «Male Polissya» — *proektovanyy natsional'nyy pryrodnyy park Ukrayiny (Khmel'nyts'ka oblast') ["Male Polissya" is a planned national natural park of Ukraine (Khmelnytskyi region)]*. Kamianets-Podilskyi: PP Moshinskyi. 23–27 (in Ukr).
8. Matvieiev, M.D. (2008). Protection and preservation of the avifauna of Male Polissya. *Dovkillya i zdorov'ya lyudyny: materialy Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi [Environment and human health: materials of the International Scientific Conference]*. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University <https://eng.kpnu.edu.ua/>. 201–209 (in Ukr).
9. Matvieiev, M.D. (2011). The avifauna of Malopolisky Pogorynia and ways of its protection. *Landshaftne ta biolohichne riznomanitya Malopil's'koho Pogorynnya v umovakh posylennya antropohennoho vplyvu (ekoloho-pryrodookhoronni aspekty): materialy rehional'noyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi «Ekolohiya Malopil's'koho Pogorynnya v umovakh posylennya antropohennoho vplyvu» [Landscape and biological diversity of Malopolisky Pogorynia in the conditions of growing anthropogenic influence (ecological and nature protection aspects): materials of the regional scientific and practical conference "Ecology of the Malopolisky Pogorynia in conditions of growing anthropogenic influence"]*. Slavuta. 58 (in Ukr).
10. Matvieiev, M.D., Tarasenko, M.O., Martyniuk, V.Yu., Drebet, M.V. (2018). The current state and prospects for further research on the fauna of the Male Polissya National Nature Park. *Zbirnyk naukovykh prats' za materialamy Vseukrayins'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu «Dosvid ta perspektyvy rozvytku ob'yektiv pryrodno-zapovidnoho fondu Khmel'nyts'koyi oblasti do 5-richchya Natsional'noho pryrodnoho parku "Male Polissya" [A collection of scientific works based on the materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference with international participation "Experience and prospects for the development of objects of the nature reserve fund of Khmelnytskyi region, to the 5th anniversary of the National Nature Park "Male Polissya"]*. Kamianets-Podilskyi: Kaligraf LLC Printing House. 80–84 (in Ukr).
11. Matvieiev, M.D., & Tarasenko, M.O. (2018). Winter avifauna of the Male Polissya NNP. *Zbirnyk naukovykh prats' za materialamy Vseukrayins'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu «Dosvid ta perspektyvy rozvytku ob'yektiv pryrodno-zapovidnoho fondu Khmel'nyts'koyi oblasti», do 5-richchya Natsional'noho pryrodnoho parku "Male Polissya" [A collection of scientific works based on the materials of*

- the All-Ukrainian scientific-practical conference with international participation "Experience and prospects for the development of the objects of the nature reserve fund of Khmelnytskyi region", to the 5th anniversary of the National Nature Park "Male Polissja"]. Kamianets-Podilskyi: Kaligraf LLC Printing House. 83–87 (in Ukr).*
12. Matvieiev, M.D., & Tarasenko, M.O. (2019). Rare bird species of the Male Polissja National Nature Park. *Materialy mizhnarodnoyi zoolohichnoyi konferentsiyi «Tvarynnyy svit Ukrayiny na mezhi XX-XXI st. Stan i bioriznomanitnyta ekosystem pryrodokhoronnykh terytoriy», prysvyachenoyi 220-richchyu vid dnya narodzhennya O. Zavads'koho [Materials of the international zoological conference "Fauna of Ukraine at the border of XX-XXI centuries. The state and biodiversity of the ecosystems of nature conservation territories", dedicated to the 220th anniversary of the birth of O. Zavadskyi]. Lviv. By gender. 109–110 (in Ukr).*
 13. Novak, V.O. (1994). Distribution of rare species of birds in the north of Khmelnytskyi region. *Velyka Volyn': mynule i suchasne: mater. IV Mizhnarodnoyi naukovu-krayeznavchoyi konferentsiyi [Velika Volyn: past and present: Mater. 4th International of science local history conference]. Khmelnytskyi-Izyaslav-Shepetivka. 649–651 (in Ukr).*
 14. Osadcha, O., & Lukyanchuk, Z. (2006). Manual on protection and management of IVA territories. K. 130 (in Ukr).
 15. Peklo, A.M. (1997). Catalog of the collections of the zoological museum of the NNPM of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv. 1. 43 (in Ukr).
 16. Portenko, L.A. (1928). An outline of the bird fauna of the Podolsk province. *Visnyk Moskovs'koho tovarystva doslidnykiv pryrody. Biolohiya [Bulletin of the Moscow Society of Nature Experimenters. Biology]. 37 (1-2). 82–204 (in Rus).*
 17. The nature of the unique region - Male Polissja. Kamianets-Podilskyi: view of PP Moshinsky V.S. 2010. 252 (in Ukr).
 18. Project for the organization of the territory of the National Nature Park "Male Polissja", protection, reproduction and recreational use of its natural complexes and objects. Kyiv. 2020. 286 (in Ukr).
 19. Ravkin, Yu.S. (1967). To the method of recording birds in forest landscapes. *Kharakter vohnyshch klishchovoho entsefalitu na Altayi (pivnichno-skhidna chastyna) [The nature of foci of tick-borne encephalitis in Altai (North-Eastern part)]. Novosibirsk: Science. 66–75 (in Rus).*
 20. Stadnytskyi, I.M. (1995). Posmityuha in the west of Male Polissja. *Problemy vyvchennya ta okhorony ptakhiv. Materialy VI narady ornitologiv Zakhidnoyi Ukrayiny [Problems of studying and protecting birds. Materials of the VI meeting of ornithologists of Western Ukraine]. Lviv-Chernivtsi. 45–48 (in Ukr).*
 21. Udra, I.H. (1997). Biogeographical zoning of the territory of Ukraine. *Ukrayiny heohr. zhurnal [Ukraine geogr. journal]. 4. 28–34 (in Ukr).*
 22. Red Book of Ukraine. Fauna. K.: Globalconsulting. 2009. 600 (in Ukr).
 23. Yuglichek L.S. New locations of rare hygrophytic species in the eastern part of Male Polissja. *Ukrayins'kyi botanichnyy zhurnal [Ukraine botanica journal]. 2001. Vol. 58. No. 1. P. 40–47 (in Ukr).*
 24. Yuglichek, L.S., Sasyuk, A.V., Belinska, M.M., Bilovskyi, O.A. Mnyukh O.V. Characterization of local growth of rare plant species of the Male Polissja NNP. *Podil's'ki chytannya: unikal'ni ob'yekty pryrody ta sotsial'noi sfery Podillya; rehional'ni osoblyvosti intehtratsiyi ekonomichnoho ta sotsial'noho napryamiv yikh rozvytku yak umova efektyvnoho zberezhenya. Zb. nauky Materialy mizhnarodnoyi naukovu-praktychnoyi konferentsiyi [Podillia readings: unique objects of nature and social sphere of Podillia; regional features of the integration of economic and social directions of their development as a condition for effective preservation. Coll. of science Proceedings of the International Scientific and Practical Conference]. Kamianets-Podilsky: "Drukarnia-Ruta" LLC. 2016. P. 246–250 (in Ukr).*
 25. Järvinen, O., & Väisänen, R.A. Line transect method: a standard fieldwork. *Pol's'ki ekolohichni doslidzhennya [Polish ecological studies]. 1977. 3 (4). P. 11–15 (in Pol).*

Matvieiev M.D., Tarasenko M.O.. Bird fauna of the National Nature Park "Male Polissja".

Introduction. *The creation of the National Nature Park "Male Polissja" was due to the need to preserve the natural forest complexes of the Malego Polissja, unique types of swamps with relicts and species of plants with disjunctive habitats, rare species of plants and animals. The presence of publications, which are mainly abstracts of reports at conferences and do not contain the full scope of information about the avifauna of the region, prompted the generalization of data on the composition of the avifauna and the formation of an assessment of the role of the National Nature Park "Male Polissja" in the preservation of rare bird species. The material of the work was collected on the territory of the National Nature Park "Male Polissja" during 1993-2021 in all types of ecosystems on permanent and one-time routes, at bird migration observation points and during the survey of certain areas.*

Purpose. *Summarizing the inventory of avifauna with a description of its current state and rare species of birds in the territory of the Male Polissja National Nature Park (Khmelnysky region).*

Results. *Summarized the inventory of avifauna and presented data on the current state of the avifauna of the Male Polissja National Nature Park. During the research period, 153 bird species were registered, of which the share of nesting and migratory bird species is 49.0%; the share of nesting and*

settled - 24%; the share of migratory birds is 18.4%; the share of flying species – 4.6% and the share of wintering species – 3.9%. On the territory of the natural park, birds of the forest complex (41.8% of the total number of species), wetland (28.7%) and shrub-woodland-rare (16.3%) avifauna complexes prevail. The most numerous are groups of birds that occur singly or in small numbers – 28.8%; is rare – 26.1%; occurs sometimes (up to 10 meetings per year) – 25.5%, which is characteristic of poorly transformed natural ecosystems. National nature park "Male Polissja" plays an important role in the preservation of rare species of birds: 19 species of birds are listed in the Red Book of Ukraine (12.4%), 147 species are listed in the Appendices of the Berne Convention (96.1%), 57 species are listed in the Appendices of the Bonn Convention (37.3%), 33 species - to the Annexes of the Washington Convention (21.6%). 27 species (17.6%) of the park's avifauna are included in the Red List of the Khmelnytsky region.

Originality. Based on the results of field research, data on the composition of the avifauna were summarized and an assessment was made of the role of the National Nature Park "Male Polissja" in the preservation of rare bird species and the biodiversity of Maly Polissja.

Conclusion. Male Polissja National Nature Park promotes the spread of 153 species of birds belonging to various ecological groups. Forest and wetland complexes play the most important role in ornithological diversity. The largest role in the functioning of the aviary complex of the natural park is played by migratory and resident bird species. National Nature Park "Male Polissja" contributes to the preservation of a large number of bird species that are included in the protection lists of various levels, as well as to the preservation of the biodiversity of Maly Polissja in general. However, an important task for the nature park is the development and implementation of the bird fauna monitoring program.

Key words: avifauna; National Nature Park "Male Polissja"; species composition of birds; rare species of birds.

Одержано редакцією: 18.10.22

Прийнято до публікації: 27.11.22